HALLITUKSEN ESITYS VUODEN 2018 TALOUSARVIOKSI
Kuuleminen ympäristövaliokunnassa

MOMENTTI 30.40.31 (Vesi- ja kalataloushankkeiden tukeminen)

Kalataloudellisia kunnostus-, kehittämis- ja kokeiluhankkeita tuetaan valtion vuoden 2018 talousarvion momentilta 30.40.31 (Vesi- ja kalataloushankkeiden tukeminen) 4,607 milj. eurolla, joilla edistetään kalan kulkua, kalakantojen luontaista lisääntymistä ja monimuotoisuuden ylläpitoa.

Hallitus varasi Biotalous- ja puhtaat ratkaisut -strategiseen tavoitteeseen sisältyvän Luontopolitiikkaa luottamuksella ja reiluin keinoin -kärkihankkeen toimenpiteisiin, tarkemmin vaeltavien ja uhanalaisten kalakantojen elvyttämiseen yhteensä 7 miljoonaa vuosiksi 2016–2018. Vuonna 2016 momentille 30.40.31 osoitettiin lisärahoitusta 1,5 milj. euroa ja vuonna 2017 2,5 milj. euroa.

Vuoden 2018 talousarviossa Luontopolitiikka -kärkihanketoimenpiteeseen ehdotetaan budjetoitavaksi 3 milj. euroa, eli 0,5 milj. euron lisäys vuoden 2017 talousarvioon nähden. Lisäksi ehdotetaan 0,85 milj. euron lisäystä kohdennettavaksi kalateihin, joiden toteuttaminen on merkittävä osa sekä kärkihankekokonaisuutta että kalataloudellisia kunnostus-, kehittämis- ja kokeiluhankkeita. Talousarvioesitykseen sisältyy myös kalataloudellisiin kunnostuksiin aikaisemmin vuosittain osoitettu määräraha 757 000 euroa, joilla toteutetaan pääasiassa pienimuotoisempia kalataloudellisia vesistökunnostuksia.

Maa- ja metsätalousministeriö osoittaa määrärahat ELY-keskuksille, jotka vastaavat määrärahan käytöstä.

Luontopolitiikka kärkihanke - vaeltavien ja uhanalaisten kalakantojen elvyttäminen

Luontopolitiikka -kärkihankkeen vaelluskalatoimenpiteelle hallitus on varannut yhteensä 7 milj. euroa vuosina 2016–2018. Kärkihankkeessa valtion tuki on strategista julkista vipurahoitusta, jolla luodaan edellytyksiä yhteistyölle, uudenlaisille hankkeille sekä kalakantojen hoito- ja elvyttämistoimenpiteiden jatkuvuudelle. Rahoituskohteita ovat kalatiet, ohitusuomat, kalojen ylisiirtolaitteet ja ylisiirtotoiminta, elinympäristöhankkeet, kotiuttamis- ja tuki-istutukset sekä selvitys ja innovaatiohankkeet.

Yhteisrahoitteisia vaelluskalakantojen elvyttämishankkeita on käynnistynyt kymmenellä vesistöalueella: Iijoella, Kemi-Ounasjoella, Oulujoella, Lieksanjoella, Pielisjoella, Hiitolanjoella, Kymijoella, Mustionjoella, Nilsiän reitillä sekä Saarijärven reitillä. Hankkeiden rahoittajina ovat vesivoimayhtiöt, kunnat, maakuntaliitot, kalastusorganisaatiot, EU-rahastot sekä valtio. Yksittäisten hankkeiden valtiontuen osuus vaihtelee 11 - 50 %:n välillä. Yhteistyön vetureina toimivat maakuntaliitot, ELY-keskukset tai esim. kehittämisyhtiö.

Hanke- ja määrärahatilanne

Vaelluskalakantojen elvyttämiseen osoitetuista vuosien 2016–2017 määrärahoista on kohdennettu noin 4,8 milj. euroa. Näiden toteutuvien hankkeiden kokonaiskustannukset ovat noin n. 11,7 milj.€, jolloin valtion osuudeksi hankkeiden rahoituksesta muodostuu n. 41 %.

Toteutuksessa olevien hankkeiden lisäksi ELY-keskuksiin on osoitettu hankehakemuksia tai hankesuunnitelmia, joissa hankkeiden kokonaiskustannukset ovat yhteensä noin 10 milj. euroa. Näiden hankkeiden osalta valtion osuudeksi on esitetty keskimäärin 50 %:a kokonaisrahoituksesta.

Hankkeet vesistöalueilla

Toteutuksessa olevat hankkeet

Iijoen kärkihankkeessa rakennetaan kalatie Iin Raasakan voimalaitoksen yhteyteen, käynnistetään kalanpoikasten alasvaellusrakenteen pilottihanke Haapakoskella, on käynnistetty pienpoikasten istutusohjelma ja siirretty lohia ja meritaimenia voimalaitosten yli. Lisäksi hankkeessa kunnostetaan elinympäristöjä Raasakan ja Maalismaan vanhoilla uomilla. Hankkeen kokonaiskustannukset ovat noin 4,3 milj. euroa, josta valtio kattaa 2,0 milj. euroa kärkihankerahoituksella. Aluerahoittajia ovat PVO-Vesivoima Oy, alueen kunnat (Oulu, Ii, Pudasjärvi, Taivalkoski, Kuusamo), Pohjois-Pohjanmaan liitto, kalastusalueet sekä Metsähallitus.

Oulujoen Montan (Muhos) kiinniottolaite otettiin käyttöön 26.8.2017. Rakenteen avulla nousevia kaloja otetaan kiinni, minkä jälkeen ne kuljetetaan voimalaitospatojen ohi virtavesiin kalojen luontaisille lisääntymispaikoille. Siirtolaitteen rakentaminen on Fortumin, Muhoksen, Utajärven ja Vaalan kuntien sekä Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen sekä maa- ja metsätalousministeriön yhteishanke lohen ja taimenen palauttamiseksi Oulujokeen. Hankkeen kokonaiskustannukset olivat 2,65 milj.€, josta valtion osuus oli n. 11 %.

Kemijoella on tehty lohien ylisiirtoja, käynnistetty istutusohjelma sekä kehitetty uudenlaista ratkaisua perinteisen kalatien sijaan kalan kulun edistämiseksi voimalaitospatojen ohi (ns. Kalasydän -innovaatio). Lisäksi Kemijoelle on esitetty rakennettavaksi vaelluskalojen kiinniottolaite Taivalkosken voimalaitoksen yhteyteen.

Kymijoella avattiin Korkeakosken kalatie kesäkuussa 2016. Kalatie avaa Kymijoen vaelluskaloille kulkumahdollisuuden aina Anjalankoskelle saakka. Kalatie luo merkittäviä elinkeinomahdollisuuksia joen kalastusmatkailun kehittämiseksi. Kymijoen pääuoman koskia on kunnostettu helikopterisoraistuksin vuonna 2016. Lisäksi Helsingin Energia on käynnistänyt suunnitteluhankkeen kalan kulun järjestämiseksi Ahvenkosken ja Klåsarön voimalaitosten ohi.

Mustionjoella aloitetaan kalateiden rakentaminen syksyn 2017 aikana kahteen alimpaan voimalaitokseen, Billnäsiin ja Åminneforsiin. Valtion osuus hankkeessa on 0,8 milj.€. Hankkeen omarahoitus muodostuu alueen kuntien, voimayhtiön (Koskienergia) sekä EU-Freshabit -hankekokonaisuuden rahoitusosuuksista.

Lieksanjoella on käynnistetty kolmevuotinen järvilohen ja järvitaimenen palautukseen ja tukitoimiin pohjautuva hanke, jossa kunnostetaan Lieksanjoen Pankajärven yläpuolisia koskialueita,

tehdään tehostettuja emokalojen ylisiirtoja sekä järvilohen ja järvitaimenen tuki-istutuksia. Alueen omarahoitus koostuu kuntien, voimayhtiön (Kemijoki Oy) sekä kalastusalueiden rahoitusosuuksista.

Suunnitellut hankkeet

Pielisjoella ollaan toteuttamassa hanketta järvilohelle soveltuvan lisääntymis- ja poikasalueen rakentamiseksi Kuurnan voimalaitoksen yhteyteen (*Saimaan järvilohen kärkihanke*). Hankkeessa Kuurnankoskeen johdettaisiin pysyvä 35 kuution virtaus läpi vuoden, joka mahdollistaisi järvilohen luontaisen lisääntymisen. Arvioitu valtion osuus hankkeessa on 1,3 - 1,5 milj.€. Hankkeen vesilain mukainen lupahakemus on jätetty aluehallintovirastoon.

Hiitolanjoella Rautjärven kunta on lunastanut Lahnasenkosken (Vantaan Energia) voimalaitoksen. Kunnostustöihin ja voimalaitoksen ohitukseen on suunnitteilla hanke, jonka kokonaiskustannukset ovat n. 0,8-0,9 milj.€. Aluerahoittajia hankkeessa ovat alueen kunnat sekä alueella toimivat säätiöt.

Nilsiän reitin Juankoskeen ja Karjalankoskeen on suunniteltu kalateiden rakentamista. Hankkeen kokonaiskustannus olisi n. 0,7 milj.€. Hankkeen rahoittaisivat Savon Voima ja valtio. Rakentamaan voitaisiin päästä vuonna 2018.

Saarijärven reitin Hietamaan ja Leuhunkoskeen on suunniteltu teknisiä kalatietä, joiden päärahoittajana on Vattenfall. Hanke saa tukea EU:n Life-rahastosta (Freshabit). Hietaman kalatien lupahakemus on jätetty aluehallintovirastoon. Hankkeen kokonaiskustannukset ovat noin 2,3 milj. €.

Selvitys-, innovaatio- ja tukihankkeet

Varsinais-Suomen ELY-keskus teetti kärkihankerahoituksen turvin selvityksen Suomen pienvesivoimaloiden lupien kalatalousvelvoitteista ja virtaamavelvoitteista. Selvitykseen sisältyi 153 kpl alle 5 MW:n vesivoimalaitosta. Työn tarkoituksena oli saada kokonaiskuva pienvesivoiman lupatilanteesta kalatiestrategian ja vesipuitedirektiivin toimeenpanon näkökulmasta. Selvitys valmistui 4/2017.

Kärkihankerahoituksella on tuettu lappilaista Kalasydän-hanketta. Innovaatio on vaihtoehto perinteiselle kalatielle. Hanketta vetää rovaniemeläinen Kalasydän Oy. Rakenne on parhaillaan koekäytössä Oulujoen merikoskessa.

Luonnonvarakeskus (LUKE) on osatoimijana kaikissa kärkihankkeissa asiantuntija- ja kehittämistehtävissä. Kärkihankkeissa vaadittavan tutkimus-, kehittämis- ja seurantatyön varmistamiseksi LUKE:lle on osoitettu kärkihankerahoitusta yhteensä 0,5 milj. € vuosina 2016–2018. LUKE osoittaa vastaavasti tähän toimintaan 25% omarahoitusta.